

انجمن علمی گردشگری ایران

تحلیل ترکیبی حفاظت از منابع طبیعی در گردشگری با تأکید بر نقش امنیت محیط زیست و مشارکت جوامع محلی

میرحمید سیدموسوی^۱، ولی نعمتی^۲، سینا اردبیلی^۳

DOI:10.22034/jtd.2025.493919.2995

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۰۱

چکیده

حفاظت از منابع طبیعی در صنعت گردشگری، به ویژه در مناطق حساس اکولوژیکی، اهمیت بسیاری دارد. توسعه بی رویه گردشگری، ضعف مدیریت و مشارکت نکردن جوامع محلی به تخریب محیط زیست و کاهش تنوع زیستی منجر شده است. در این پژوهش، امنیت محیط زیست و مشارکت محلی به عنوان دو عامل اساسی در حفاظت از منابع طبیعی بررسی شده اند. این پژوهش با رویکرد آمیخته انجام شده است. در مرحله کیفی، داده ها از مصاحبه با هفده نفر از خبرگان گردآوری و با روش نظریه داده بنیاد و نرم افزار اطلس تی آی ۹ تحلیل شده است. در مرحله کمی، پرسش نامه ای استاندارد طراحی و میان ۱۹۲ نفر توزیع شد. داده ها با آزمون فریدمن در اسپاس ۲۶ و الگوریتم RRelief در متلب ۲۰۱۸ تحلیل شد. نتایج نشان می دهد که امنیت محیط زیست و مشارکت فعال جوامع محلی، به منزله دو رکن اساسی، نقش حیاتی در توسعه پایدار گردشگری ایفا می کنند. همچنین، ترکیب راهبردهای آموزشی، توسعه اکوتوریسم و جذب گردشگران مسئولیت پذیر نقش مؤثری در کاهش تهدیدات محیط زیست و بهبود کیفیت زندگی جوامع محلی ایفا می کند. نتایج پژوهش تأکید دارد که طراحی سیاست های جامع مدیریتی با مشارکت جوامع محلی می تواند بین حفاظت از محیط زیست و مزایای گردشگری پایدار توازن ایجاد کند. بنابراین، سیاست گزاران و مدیران گردشگری می توانند با تدوین چارچوب های قانونی حمایتی، ارائه مشوق های اقتصادی برای جوامع محلی و توسعه زیرساخت های پایدار زمینه را برای تقویت امنیت محیط زیست و افزایش مشارکت محلی فراهم کنند. ایجاد نظام های نظارتی مؤثر و اجرای برنامه های آگاهی بخش و آموزشی نیز می تواند موجب هم افزایی بین حفاظت از منابع طبیعی و توسعه گردشگری پایدار شود.

واژه های کلیدی:

حفاظت از منابع طبیعی، گردشگری پایدار، امنیت محیط زیست، مشارکت جوامع محلی، مدیریت منابع طبیعی.

مقدمه

اکوسیستم ها و تغییرات ناگوار در ساختارهای اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی منجر شود (UNWTO, 2022). در این راستا، حفاظت از منابع طبیعی نه تنها به منظور پایداری گردشگری، بلکه به عنوان عاملی کلیدی برای ایجاد تعادل اکولوژیکی و ارتقای رفاه جامعه محلی از اهمیت ویژه ای برخوردار است (Velasco, 2020). این امر نیاز به تمرکز بر امنیت محیط زیست و مشارکت فعال جوامع محلی در حفظ منابع طبیعی را برجسته می سازد؛ چراکه حضور و مشارکت مؤثر این جوامع

پایداری منابع طبیعی به طور فزاینده ای عامل اساسی و راهبردی در ماندگاری طولانی مدت، جذابیت گردشگری و پیشبرد توسعه پایدار شناخته می شود. گسترش روزافزون صنعت گردشگری در جهان، به ویژه در مناطق حساس اکولوژیکی، فشار قابل توجهی بر منابع طبیعی آورده و خطرهای جدی برای اکوسیستم ها به همراه داشته است. این روند می تواند به تخریب

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد گردشگری، گروه مدیریت دولتی و گردشگری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
۲. نویسنده مسئول: استادیار، گروه مدیریت دولتی و گردشگری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. (v_nemati@uma.ac.ir)
۳. استادیار، گروه مهندسی نوین، دانشکده فناوری های نوین، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

نقشی محوری در تحقق توسعه گردشگری پایدار و حفاظت از محیط زیست ایفا می کند (Pane, 2024). امنیت محیط زیست چارچوبی محوری در توسعه پایدار گردشگری و حفاظت از منابع طبیعی مطرح شده و مجموعه ای از راهبردها و سیاست های را در بر می گیرد که هدف آن ها مدیریت پایدار اکوسیستم هایی است که نقشی حیاتی در جذب گردشگران و تأمین معیشت جوامع محلی دارند (Tien et al., 2021). این مفهوم، علاوه بر حفاظت از تنوع زیستی و یکپارچگی اکوسیستم ها، بر مزایای اجتماعی و اقتصادی مدیریت پایدار منابع تأکید دارد و با مشارکت جوامع محلی، موجب تقویت ارتباطات اجتماعی و بهبود شرایط معیشتی آن ها می شود. سیاست های مؤثر در حوزه گردشگری باید این عناصر را در اولویت قرار دهند تا ضمن کاهش آثار منفی بر محیط های محلی، به حفظ تعادل اکولوژیکی و توسعه پایدار کمک کنند (Pane, 2024). امنیت محیط زیست نه تنها تضمین کننده حفاظت از منابع طبیعی است، بلکه می تواند پایه گذار توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار باشد.

مشارکت جوامع محلی در صنعت گردشگری نقشی بنیادین در حفاظت از محیط زیست و تحقق منافع اقتصادی پایدار دارد. این مشارکت، از طریق ترویج شیوه های سازگار با محیط زیست، ایجاد فرصت های شغلی، ارتقای وضعیت اقتصادی و افزایش احساس مسئولیت پذیری در حفاظت از منابع طبیعی، به افزایش حس مالکیت و تعهد به سرزمین و فرهنگ بومی منجر می شود (Chan et al., 2021). گردشگری مبتنی بر جامعه، با تقویت زیرساخت های محلی و ایجاد پیوندهای اجتماعی و فرهنگی عمیق تر میان گردشگران و جوامع میزبان، توسعه پایدار و درون زای مناطق گردشگری را تسهیل می کند و موجب سرمایه گذاری بیشتر در اقدامات حفاظتی می شود (Badkoo et al., 2021). همچنین، مشارکت جوامع محلی در فرایندهای تصمیم گیری حس تعلق به منابع طبیعی را تقویت می کند و انگیزه های اجتماعی و اقتصادی برای حفاظت و بهره برداری پایدار را افزایش می دهد (Taghizadfanid & Moghanni Jansouz, 2022). این تعامل می تواند به ایجاد اکوسیستم های مقاوم تر و توسعه الگوهای پایدار گردشگری منجر شود، که برای مناطق حساس محیط زیستی از اهمیت ویژه ای برخوردار است (Akbarzadeh et al., 2019).

با توجه به پیچیدگی های موجود در ارتباط میان توسعه گردشگری و حفاظت از محیط زیست، حضور

جوامع محلی در مدیریت و برنامه ریزی گردشگری برای دستیابی به نتایج مثبت و پایدار ضروری است. هر چند گردشگری می تواند فرصت های اقتصادی چشمگیری ایجاد کند، در صورت نبود مدیریت صحیح، به ویژه در مناطق حساس اکولوژیکی، ممکن است پیامدهایی همچون آلودگی، تخریب مناظر طبیعی و کاهش منابع را به همراه داشته باشد و فشارهای جدی بر اکوسیستم های محلی بیاورد (Baloch et al., 2023). اتخاذ رویکردهای مشارکتی و مسئولانه در مدیریت گردشگری برای حفاظت از محیط زیست و حفظ منابع برای نسل های آینده اهمیت دارد.

با در نظر گرفتن پیچیدگی های تعامل میان توسعه گردشگری و حفاظت از محیط زیست، نقش مؤثر و مشارکت جوامع محلی در مدیریت گردشگری عاملی اساسی در دستیابی به نتایج پایدار به شمار می رود. اگرچه گردشگری می تواند فرصت های اقتصادی ارزشمندی فراهم آورد، اما در صورت نبود مدیریت صحیح ممکن است پیامدهای منفی از جمله آلودگی، تخریب چشم اندازهای طبیعی و کاهش منابع را در پی داشته باشد (Baloch et al., 2023). اتخاذ راهبردهای مشارکتی در مدیریت گردشگری نه تنها در حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی نقش کلیدی دارد، بلکه تضمین کننده پایداری این منابع برای نسل های آینده خواهد بود. این پژوهش، با هدف بررسی نقش مشارکت جوامع محلی و امنیت محیط زیست در مدیریت پایدار گردشگری، در پی ارائه راهکارهایی است که تعادل میان توسعه گردشگری و حفظ منابع طبیعی را برقرار کند. با توجه به چالش های مناطق حساس اکولوژیکی، در این پژوهش تلاش شده، با رویکردی نوآورانه، عوامل مؤثر شناسایی و الگویی پیشنهاد شود که ضمن افزایش مزایای گردشگری آسیب های محیط زیست را به حداقل برساند.

مبانی نظری پیشینه پژوهش

با وجود اهمیت امنیت محیط زیست و نقش حیاتی مشارکت جوامع محلی در حفاظت از منابع طبیعی، همچنان خلأهای قابل توجهی در این زمینه وجود دارد که نیازمند بررسی و تحلیل دقیق تر است (Mariyam et al., 2023). به ویژه نبود الگوهای جامع که به طور مؤثر این دو مفهوم را در برنامه ریزی های گردشگری تلفیق کند، مانع از دستیابی به اهداف بهینه در توسعه پایدار می شود. بسیاری از سیاست ها و رویکردهای کنونی نیز از مشارکت مؤثر جوامع محلی غفلت

کرده و از ظرفیت‌های بالقوه آن‌ها در حفاظت از منابع طبیعی بهره‌برداری نکرده‌اند (Haag & Hajdu, 2005). در جدول ۱، برخی از پژوهش‌های مرتبط با محیط‌زیست، مشارکت محلی و گردشگری به اجمال بررسی شده است.

جدول ۱: بررسی اجمالی پژوهش‌های مرتبط با امنیت محیط‌زیست و مشارکت محلی در گردشگری

ردیف	منبع	محیط‌زیست	مشارکت محلی	گردشگری	شرح روش تحقیق
۱	تقی‌زاد فانی و مقنی جانشور (۱۴۰۱)	□	✓	✓	روش تحقیق این مقاله از نوع توصیفی-پیمایشی و کاربردی است و داده‌ها از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری شده است. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری و مدل تحلیل مسیر انجام شده که نشان‌دهنده رویکرد کمی در این پژوهش است
۲	عابدی سروستانی (۱۴۰۰)	✓	✓	□	روش تحقیق این مقاله توصیفی-پیمایشی و از نوع کمی است. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه جمع‌آوری و با روش‌های آماری تحلیل شده‌اند
۳	فتاحی و همکاران (۱۳۹۹)	✓	✓	✓	روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی و از نوع کمی است. داده‌ها از طریق نمونه‌گیری هدفمند جمع‌آوری و با نرم‌افزارهای اسپ‌اس‌پی و پی‌اس‌اس تحلیل شده‌اند
۴	نوروزی و جفتا (۱۳۹۹)	✓	✓	□	روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی و از نوع کمی است که با روش پیمایشی انجام شده است. داده‌ها از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری و با آزمون‌های آماری تحلیل شده‌اند
۵	اکبرزاده و همکاران (۱۳۹۸)	✓	✓	□	روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی و ترکیبی (کیفی و کمی) است. داده‌ها از طریق مطالعات آرشیوی یا کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه جمع‌آوری و به تحلیل نگارش ساکنان و تأثیر توانمندسازی جوامع محلی بر مدیریت پایدار منابع طبیعی پرداخته شده است
۶	ترک و یاراحمدی (۱۳۹۸)	✓	□	✓	روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی و کمی است. از روش EFMEA برای تجزیه و تحلیل و رتبه‌بندی ریسک‌های محیط‌زیست و گردشگری با استفاده از متغیرهای کمی مانند احتمال وقوع، شدت و گستردگی تأثیرات استفاده شده است
۷	شفیعی ثابت و هراتی فرد (۱۳۹۸)	□	✓	✓	روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی و از نوع کمی است. داده‌ها با استفاده از ابزار پرسش‌نامه جمع‌آوری و متغیرها با تحلیل‌های آماری و مدل‌سازی مسیر بررسی شده است
۸	تولایی و همکاران (۱۳۹۶)	□	✓	✓	روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی و از نوع کمی است و با استفاده از روش‌های اسنادی و میدانی شامل مطالعه پیمایشی و تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار اسپ‌اس‌پی‌اس بوده است
۹	حسن‌زاده (۱۳۹۴)	✓	□	✓	روش تحقیق این مقاله کیفی و مبتنی بر مطالعات آرشیوی یا کتابخانه‌ای است که به تحلیل و بررسی مبانی نظری گردشگری سبز، محیط‌زیست و توسعه پایدار پرداخته است
۱۰	Laksmi et al (2023)	□	✓	✓	روش تحقیق این مقاله از نوع کمی است و با استفاده از پرسش‌نامه به جمع‌آوری داده‌ها پرداخته است

۱۱	Ghaderi et al (2022)	✓	✓	✓	روش تحقیق این مطالعه کیفی و مبتنی بر تحلیل موردی است. داده‌ها از طریق تحلیل عمیق اعضای جامعه محلی، مقامات محلی و سازمان‌های غیردولتی جمع‌آوری و بررسی شده است
۱۲	Chan et al (2021)	✓	✓	□	روش تحقیق این مقاله آمیخته با ترکیبی است. این مطالعه از روش‌های چندگانه شامل مصاحبه‌های گروهی متمرکز و پرسش‌نامه‌های نظرسنجی برای جمع‌آوری داده‌ها از جامعه محلی استفاده کرده است
۱۳	Phuong et al (2020)	✓	✓	✓	روش تحقیق این مقاله کمی است و از طریق تحلیل داده‌های حاصل از ۷۲۱ پرسش‌نامه و اجرای مدل لاجیت انجام شده است
۱۴	Zhang et al (2020)	□	✓	✓	روش تحقیق این مقاله کمی است و از طریق جمع‌آوری داده‌های پیمایشی از ۳۱۴ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انجام شده است

زیستی، مقابله با تغییرات اقلیمی و مدیریت پایدار، که هریک برای تقویت تاب‌آوری و یکپارچگی اکوسیستم‌ها حیاتی است (The Development Institute, 2022). در صنعت گردشگری، که به منابع طبیعی و محیط‌زیست بسیار وابسته است، ارتباط نزدیک این صنعت با امنیت محیط‌زیست نمایانگر اهمیت دوچندان آن است. تخریب این منابع نه تنها ساختارهای اکولوژیکی را تهدید می‌کند، بلکه زیرساخت‌های اقتصادی گردشگری را نیز متزلزل می‌سازد؛ زیرا بقا و رشد این صنعت مستلزم حفظ این منابع ارزشمند برای نسل‌های آینده است (Pulido-Fernández et al., 2019).

امنیت محیط‌زیست در گردشگری اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا فعالیت‌های این صنعت ممکن است تأثیرات گسترده‌ای در اکوسیستم‌ها و جوامع محلی داشته باشد. درحالی‌که گردشگری منافع اقتصادی چشمگیری به همراه دارد و به حفاظت از محیط‌زیست کمک می‌کند، نبود مدیریت پایدار ممکن است به تخریب منابع طبیعی منجر شود (Simo-Kengne, 2022). چارچوب‌های نظری مرتبط با امنیت محیط‌زیست و گردشگری بر مدیریت مسئولانه منابع، مشارکت جوامع محلی و ادغام ملاحظات محیط‌زیست در فرایندهای برنامه‌ریزی تأکید دارد. الگوهایی همچون DPSIR (نیروهای محرک^۱-فشار^۲-وضعیت^۳-تأثیر^۴-پاسخ^۵)، به عنوان ابزارهای ساختاریافته برای ارزیابی اثر

بر اساس اطلاعات ارائه‌شده در جدول ۱، مشخص می‌شود که بسیاری از پژوهش‌های پیشین به اندازه کافی به نقش مشارکت جوامع محلی در تأمین امنیت محیط‌زیست در زمینه گردشگری توجه نکرده‌اند. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش تحلیل و بررسی ارتباط میان امنیت محیط‌زیست و مشارکت جوامع محلی در صنعت گردشگری بوده و در پی ارائه راهکارهایی عملی برای رفع این شکاف‌ها و تقویت توسعه پایدار در گردشگری است. این پژوهش، با رویکردی نوآورانه، به تحلیل پیوسته و متقابل امنیت محیط‌زیست و مشارکت جوامع محلی در گردشگری می‌پردازد و با ارائه چارچوبی تحلیلی، راهکارهایی عملی برای ایجاد توازن میان حفاظت از منابع طبیعی و رشد اقتصادی جوامع محلی شناسایی می‌کند. نتایج این پژوهش به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان گردشگری در اتخاذ تصمیمات مؤثر و مبتنی بر اصول توسعه پایدار کمک شایانی می‌کند.

مفهوم امنیت محیط‌زیست

امنیت محیط‌زیست، به عنوان چارچوبی چندوجهی، نقش مهمی در تضمین پایداری منابع طبیعی، سلامت اکوسیستم‌ها و رفاه جوامع انسانی ایفا می‌کند؛ ازاین‌رو، در زمینه گردشگری مورد توجه قرار گرفته است. این مفهوم بر ضرورت حفاظت از منابع طبیعی و اکوسیستم‌ها در برابر تخریب‌ها و بهره‌برداری‌های بی‌رویه تأکید دارد تا این سرمایه‌ها نه تنها برای نسل کنونی، بلکه برای آیندگان نیز محفوظ بماند. امنیت محیط‌زیست ابعاد گوناگونی دارد، از جمله صیانت از تنوع

1. Driving Forces
2. Pressures
3. State
4. Impact
5. Responses

بیش از حد، تخریب زیستگاه‌ها و آلودگی منجر شود (Guzel & Okumus, 2020). این چالش‌ها ضرورت تدوین چارچوب‌هایی را که امنیت محیط زیست را در گردشگری لحاظ کنند برجسته می‌سازد.

به کارگیری رویکردهای پایدار در گردشگری نقشی اساسی در کاهش تأثیرات زیست محیطی دارد. این اقدامات، از جمله ترویج اقامتگاه‌های سازگار با طبیعت، مدیریت زباله و مشارکت جوامع محلی، ضمن حفظ منابع طبیعی، به رونق اقتصادی نیز کمک می‌کنند (The Development Institute, 2022). بالاین حال، افزایش بیش از حد گردشگران ممکن است فشار زیادی بر اکوسیستم‌ها بیاورد و تضادهایی میان توسعه و حفاظت ایجاد کند (Ling et al., 2019). تدوین سیاست‌های کارآمد برای کنترل این چالش‌ها ضروری است تا گردشگری، به جای آسیب رساندن، به تقویت امنیت محیط زیست منجر شود (GSTC¹, 2024).

نقش جوامع محلی در حفاظت از منابع طبیعی

مشارکت فعال جوامع محلی در حفاظت از منابع طبیعی، به ویژه در نواحی حساس گردشگری، نقشی مهم در مدیریت پایدار محیط زیست دارد. این جوامع، با داشتن دانش بومی و درک عمیق از اکوسیستم‌های پیرامونی، می‌توانند به مدیریت منابع طبیعی کمک کنند و از طریق تقویت احساس مالکیت و مسئولیت پذیری، نه تنها به حفاظت محیطی بلکه به اهداف توسعه پایدار در گردشگری نیز یاری رسانند (Berkes, 2007). در این زمینه، شایسته‌های سنتی جوامع محلی تأثیر مهمی در حفاظت از منابع طبیعی دارند (Rakhshan et al., 2023). جوامع محلی، اعم از زنان و مردان، نقش بسزایی در مدیریت منابع طبیعی دارند (Akia et al., 2024). این جوامع، به عنوان نگهبانان طبیعی این مناطق، می‌توانند به هم‌افزایی در برنامه‌های حفاظتی و توسعه پایدار کمک کنند و از طریق بهره‌گیری از دانش بومی و تجربه زیستی، نقشی غیرقابل جایگزین در تدوین و اجرای راهبردهای اکوتوریسم ایفا کنند (Guzel & Okumus, 2020).

چارچوب «مدیریت منابع مبتنی بر جامعه^۲»، به منزله رویکردی کارآمد برای تقویت مشارکت جوامع محلی در مدیریت منابع طبیعی، توجه زیادی را جلب کرده است. این چارچوب، با تسهیل مشارکت جوامع در فرایندهای تصمیم‌گیری، موجب ترویج رفتارهای

گردشگری بر محیط زیست، سیاست‌گذاران را در اتخاذ تصمیمات مؤثر یاری می‌رسانند (Zhong & Li, 2014). ترکیب این رویکردهای نظری و عملی نقش مهمی در توسعه گردشگری پایدار و مسئولانه ایفا می‌کند و زمینه بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی را فراهم می‌آورد.

یکی از عوامل کلیدی در تقویت امنیت محیط زیست مشارکت فعال جوامع محلی در فرایندهای گردشگری است که نه تنها احساس مالکیت را در میان ساکنان تقویت می‌کند، بلکه موجب می‌شود دانش بومی و ارزش‌های فرهنگی در برنامه‌های حفاظتی و مدیریتی لحاظ شود. مدیریت منابع طبیعی مبتنی بر جامعه راهکاری اثربخش شناخته شده است که به ایجاد تعادل میان سلامت اکولوژیکی و منافع اجتماعی-اقتصادی کمک می‌کند (UNWTO, 2005). این رویکرد نه تنها به حفاظت از منابع طبیعی می‌انجامد، بلکه از نظر اجتماعی و اقتصادی نیز جوامع محلی را توانمند می‌سازد و موجب افزایش کیفیت زندگی آن‌ها می‌شود. بنابراین، پیوند میان امنیت محیط زیست و مشارکت جامعه محلی نقشی اساسی در توسعه پایدار گردشگری ایفا می‌کند و تضمین‌کننده حفظ اکوسیستم‌ها برای نسل‌های آینده خواهد بود.

در مجموع، می‌توان بیان کرد که دستیابی به امنیت محیط زیست در حوزه گردشگری نیازمند اتخاذ رویکردی جامع و یکپارچه است که همزمان به پایداری اکولوژیکی، رفاه اجتماعی و حکمرانی مسئولانه توجه کند. با تقویت مشارکت محلی و اجرای شیوه‌های پایدار، سیاست‌گذاران می‌توانند چارچوبی طراحی کنند که نه تنها به حفظ و نگهداری منابع طبیعی می‌انجامد، بلکه کیفیت زندگی جوامع محلی را نیز بهبودی چشمگیر می‌بخشد. این چارچوب بستر مناسبی برای پژوهش‌های بیشتر درباره چگونگی ادغام مؤثر مشارکت محلی در راهبردهای گردشگری فراهم می‌آورد و به ارتقای امنیت محیط زیست می‌انجامد.

امنیت محیط زیست و گردشگری پایدار

امنیت محیط زیست ارتباط نزدیکی با گردشگری پایدار دارد، که هدف آن ایجاد تعادل میان رشد اقتصادی، حفاظت از طبیعت و رفاه اجتماعی است (UNWTO, 2025). این مفهوم در واکنش به افزایش آگاهی درباره پایداری گردشگری شکل گرفته است. هرچند گردشگری با تأمین منابع مالی برای جوامع محلی به حفظ اکوسیستم‌ها کمک می‌کند، اما در صورت نبود مدیریت درست ممکن است به بهره‌برداری

1. Global Sustainable Tourism Council

2. Community-Based Resource Management

مسئولانه و فرهنگ حفاظت از محیط می‌شود (Wiratno et al., 2022). توانمندسازی جوامع در مدیریت منابع طبیعی شاخص‌های اکولوژیکی و ارتقای معیشت جوامع را بهبود می‌بخشد. با این حال، توجه به تضادهای احتمالی بین جوامع محلی و مقامات حفاظت نیازمند تقویت ارتباطات و راهبردهای مدیریت تعارض است (Abedi Sarvestani, 2021). همچنین، گردشگری مبتنی بر جامعه باید به توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی کمک کند و هم‌زمان حفاظت از منابع طبیعی و حفظ هویت فرهنگی را ارتقا دهد (Badkoo et al., 2021). مشارکت جوامع محلی می‌تواند به افزایش انعطاف‌پذیری محیط‌زیست و پاسخ‌گویی به نیازهای اجتماعی - اقتصادی و اکولوژیکی کمک کند (Jupiter et al., 2014).

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با روش آمیخته یا ترکیبی با رویکرد نسبی متوالی با وزن نابرابر انجام شده است. در این روش، ابتدا بررسی کیفی صورت گرفته و سپس داده‌های به‌دست‌آمده از آن با دو روش کمی بررسی شده است. در این رویکرد، نظریه داده‌بنیاد (Grounded Theory) به‌عنوان مرحله کیفی به کار رفته و در ادامه، تحلیل‌های کمی با بهره‌گیری از آزمون فریدمن و الگوریتم RReliefF انجام شده است. هدف از این ترکیب روش‌شناسی بررسی نقش امنیت محیط‌زیست و میزان مشارکت جوامع محلی در حفاظت از منابع طبیعی به‌ویژه در زمینه گردشگری است. ترکیب روش‌های کمی و کیفی درک جامع‌تری از مسائل پیچیده ارائه می‌دهد (Dawadi et al., 2021). از اینرو، ترکیبی از این روش‌ها امکان بررسی جامع‌پویایی‌های پیچیده بین مشارکت جامعه، نگرانی‌های محیط‌زیست و مدیریت گردشگری را فراهم می‌کند.

بررسی کیفی

این پژوهش، که ماهیتی توصیفی - تحلیلی و هدفی کاربردی دارد، از رویکرد کیفی نظریه داده‌بنیاد بهره گرفته است؛ زیرا این رویکرد، به‌جای آزمون فرضیه‌های

پیشین، بر ایجاد چارچوب نظری مستقل مبتنی بر داده‌ها تمرکز دارد و رویکردی ایدئال در پژوهش‌های کیفی شناخته می‌شود (Charmaz, 2014). نظریه داده‌بنیاد به‌ویژه در بررسی پدیده‌های اجتماعی پیچیده کارآمد است و امکان توسعه نظریه‌هایی مبتنی بر داده‌های تجربی را، بدون وابستگی به فرضیه‌های از پیش تعیین‌شده، فراهم می‌سازد (Turner & Astin, 2022). این فرایند پژوهشی با جمع‌آوری و تحلیل هم‌زمان داده‌ها آغاز می‌شود و تا دستیابی به اشباع نظری ادامه می‌یابد. در این مسیر، با بهره‌گیری از مراحل کدگذاری باز و محوری و انتخابی، امکان ارائه نظریه‌ای جامع و داده‌محور درباره روابط پیچیده درخصوص موضوع پژوهش فراهم می‌کند (Strauss & Corbin, 1998). چنین رویکردی نه تنها به درک عمیق‌تر از پدیده‌های مورد مطالعه کمک می‌کند، بلکه ابزار تحلیلی مناسبی برای ارائه راه‌حل‌های عملی و نظری فراهم می‌آورد. فرایند کدگذاری در این پژوهش با بهره‌گیری از نسخه ۹ نرم‌افزار اطلس تی‌آی انجام شده است. این نرم‌افزار امکان مدیریت و تحلیل دقیق داده‌های کیفی را فراهم می‌آورد و به شناسایی موضوعات در حال ظهور و تدوین چارچوب نظری کمک شایانی می‌کند.

در بخش بررسی کیفی، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به‌عنوان ابزار اصلی گردآوری داده‌ها انتخاب شد. این نوع مصاحبه امکان بررسی عمیق دیدگاه‌ها و تجربیات مشارکت‌کنندگان را فراهم می‌آورد و به پژوهشگر این امکان را می‌دهد که با انعطاف‌پذیری بیشتر به موضوعات مختلف بپردازد و درک عمیقی از نگرش‌ها و مفاهیم افراد به دست آورد (Creswell & Poth, 2016). جامعه آماری در این بخش، به‌صورت هدفمند، از میان استادان دانشگاه‌های علامه طباطبائی و محقق اردبیلی، کارمندان و کارشناسان گردشگری اداره میراث فرهنگی استان اردبیل، دانشجویان مقطع دکتری گردشگری دانشگاه علامه طباطبائی، راهنمایان گردشگری و مدیران آژانس‌های گردشگری ساکن اردبیل انتخاب شد. در مجموع، با هفده نفر مصاحبه حضوری و غیرحضوری انجام شد و پس از رسیدن به اشباع نظری، فرایند مصاحبه پایان یافت. اطلاعات جمعیت‌شناختی مرتبط با بررسی کیفی در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: جمعیت‌شناختی خبرگان مشارکت‌کننده در پژوهش

جنسیت	فراوانی	تحصیلات	فراوانی	سابقه کار	فراوانی
مرد	۱۱	کارشناسی	۳	کمتر از ده سال	۳
		کارشناسی ارشد	۲	ده تا بیست سال	۱۱
زن	۶	دکتری	۱۲	بیشتر از بیست سال	۳
مجموع	۱۷	مجموع	۱۷	مجموع	۱۷

پژوهش اطمینان به دست آید. در نتیجه، روایی پرسش نامه به طور کامل تأیید شد و نسخه نهایی پرسش نامه برای جمع آوری داده ها آماده شد. این فرایند تأیید به ارتقای دقت و کیفیت ابزار پژوهش کمک شایانی کرد.

پس از تأیید روایی پرسش نامه، برای ارزیابی پایایی آن از شاخص آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ یک برآورد آماری از پایایی است که میزان همبستگی درونی میان معرّف های یک متغیر را نشان می دهد. این شاخص به پژوهشگر امکان می دهد که میزان انسجام و هماهنگی پرسش های ابزار اندازه گیری را ارزیابی کند (Eghbal Moghaddam et al., 2024). بر اساس معیارهای پذیرفته شده، اگر مقدار ضریب آلفای کرونباخ بیشتر از $0/7$ باشد، پایایی ابزار اندازه گیری مطلوب ارزیابی می شود (Habibi, 2022). در این پژوهش، مقدار ضریب آلفای کرونباخ با نرم افزار اسپس اس محاسبه شده است. مقدار به دست آمده $0/897$ است، که نشان می دهد پرسش های طراحی شده از پایایی بسیار مناسبی برخوردار است و ابزار اندازه گیری به کار رفته دارای قابلیت اعتماد بالا برای جمع آوری و تحلیل داده ها است.

در ادامه، از روش نمونه گیری تصادفی ساده برای انتخاب حجم نمونه استفاده شد. با بهره گیری از فرمول کوکران، حجم نمونه دست کم ۱۸۹ نفر تعیین شد. پس از مشخص شدن حجم نمونه مورد نظر، پرسش نامه ها به دو صورت فیزیکی و برخط در میان جامعه هدف (شامل دانشجویان مقاطع مختلف دانشگاه های علامه طباطبائی و محقق اردبیلی، فعالان گردشگری در استان اردبیل، اعضای جامعه محلی نواحی مختلف استان اردبیل و گردشگرانی که از این نواحی بازدید کردند) توزیع و تکمیل شد. در مجموع، ۱۹۳ پرسش نامه جمع آوری شد که یکی از آن ها به علت نقص اطلاعات از تحلیل کنار گذاشته شد. در نهایت، ۱۹۲ پرسش نامه کامل تحلیل کمی شد. اطلاعات جمعیت شناختی مرتبط با بررسی کمی در جدول ۳ ارائه شده است.

بررسی کمی

برای تکمیل و تأیید یافته های بررسی کیفی، در بررسی کمی این پژوهش از آزمون فریدمن و الگوریتم RRelief بهره گرفته است. آزمون فریدمن روش آماری ناپارامتریک است که برای مقایسه چند نمونه مرتبط طراحی شده است و به طور خاص برای تحلیل تغییرات در پاسخ های گروه های مختلف در چارچوب طرح های امنیت محیط زیست مناسب ارزیابی می شود (Conover, 1999). هدف اصلی این آزمون شناسایی عوامل و جنبه هایی از یافته های بررسی کیفی است که شرکت کنندگان آن ها را اولویت های اصلی تشخیص داده اند. نتایج این تحلیل درک بهتری از اولویت های جامعه فراهم می آورد و ابزاری مؤثر برای اطلاع رسانی به سیاست گذاران و تدوین راهبردهای مدیریت گردشگری است. برای دستیابی به نتایج آزمون فریدمن از نسخه ۲۶ نرم افزار اسپس اس استفاده شد.

از سوی دیگر، الگوریتم RRelief، که روش یادگیری ماشینی برای ارزیابی وزن متغیرها در مجموعه داده های پیچیده است، به تحلیل و شناسایی ویژگی های کلیدی که بیشترین تأثیر را در پیامدها دارند کمک می کند. این الگوریتم، بر اساس مقایسه نزدیکی بین نمونه ها، تأثیر ویژگی ها در تمایز یا شباهت داده ها را ارزیابی می کند و بدین ترتیب، نقش عوامل کلیدی شناسایی شده در پژوهش کیفی را در سطح کمی تأیید و تقویت می نماید. اجرای این الگوریتم با استفاده از نسخه ۲۰۱۸ نرم افزار متلب (MATLAB) انجام شد.

برای پیشبرد بررسی کمی پژوهش، پرسش نامه ای با طیف پنج گزینه ای لیکرت بر اساس یافته های استخراج شده از بررسی کیفی طراحی شد. برای تأیید روایی پرسش نامه، از آرای اعضای خبرگان که در بررسی کیفی پژوهش مشارکت داشتند بهره گرفته شد. این خبرگان، پس از بررسی دقیق محتوای پرسش نامه، پیشنهادها و اصلاحاتی را ارائه کردند. بر اساس بازخوردهای دریافتی، تغییرات لازم در پرسش نامه اعمال شد تا از انطباق آن با اهداف و محورهای اصلی

جدول ۳: جمعیت شناختی اعضای نمونه در راستای ارزیابی حفاظت از منابع طبیعی گردشگری

جنسیت	فراوانی	گروه سنی	فراوانی	تحصیلات	فراوانی	وضعیت شغل	فراوانی
مرد	۱۱۳	۳۰ تا ۱۸	۱۱۲	دیپلم	۲۷	دانشجو	۱۲۹
		۴۰ تا ۳۱	۴۱	کارشناسی	۱۱۴		
زن	۷۹	۵۰ تا ۴۱	۲۲	کارشناسی ارشد	۳۶	شاغل	۶۳
		بیشتر از ۵۰	۱۷	دکتری	۱۵		
مجموع	۱۹۲	مجموع	۱۹۲	مجموع	۱۹۲	مجموع	۱۹۲

یافته‌های پژوهش توصیف یافته‌های کیفی

مهمترین مرحله در روش نظریه داده‌بنیاد تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌ها است. در این پژوهش، برای تحلیل داده‌ها از رهیافت نظام‌مند اشتراوس و کوربین استفاده شد. این رهیافت شامل سه مرحله کدگذاری است: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی. این مراحل به‌ترتیب برای شناسایی مفاهیم اولیه، بررسی روابط میان مقولات، و طراحی چارچوب نظری منسجم به کار گرفته می‌شوند. رهیافت نظام‌مند اشتراوس و کوربین، با ساختارمند کردن مراحل تحلیل، نتایجی قابل اتکا و علمی ارائه می‌دهد. پس از پیاده‌سازی متن مصاحبه‌ها در نرم‌افزار اطلس تی‌آی، در مرحله نخست، متن مصاحبه‌ها با دقت و جزئیات مطالعه شد تا درک اولیه و عمیق‌تری از داده‌ها به دست آید. در ادامه، نکات کلیدی و معنادار از متن استخراج شد و کدهای اولیه بر اساس این نکات تدوین شد. سپس این کدها با توجه به مفاهیم مشترک و شباهت‌های معنایی دسته‌بندی شدند. در این مرحله، در مجموع ۹۳ کد اولیه شناسایی و در ۳۱ کد

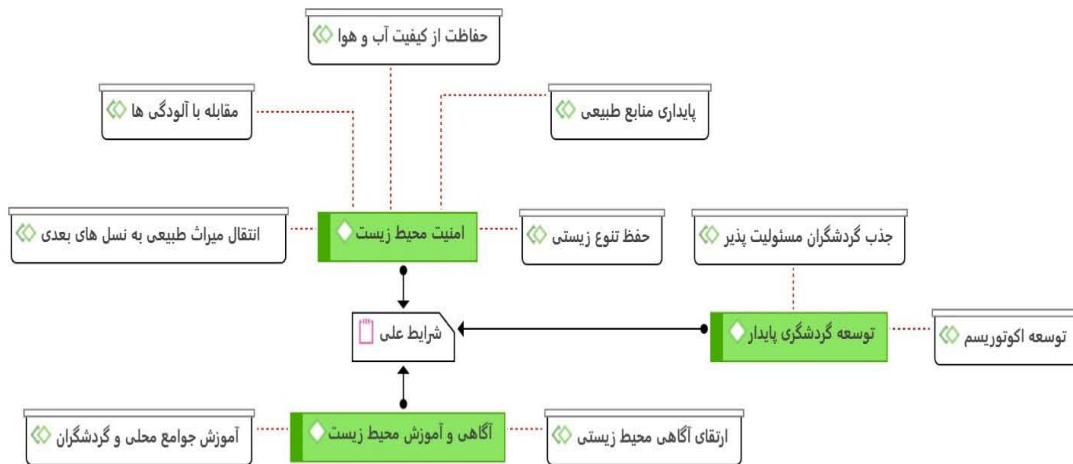
باز دسته‌بندی شد. نمونه‌ای از این مرحله در جدول ۴ ارائه شده است. در مرحله دوم، کدهای استخراج‌شده از مرحله قبل به‌صورت نظام‌مند در طبقه‌بندی‌های محوری سازماندهی و خوشه‌بندی شدند. در این فرایند، ارتباط میان کدها بررسی و مفاهیم کلی‌تر و انتزاعی‌تری استخراج شد که در نهایت به شناسایی دوازده کد محوری انجامید. در مرحله سوم، یک کد به‌عنوان مقوله محوری انتخاب شد که به‌عنوان کانون اصلی تحلیل و سازمان‌دهنده سایر مفاهیم عمل می‌کرد. ارتباط میان این مقوله محوری و سایر کدهای محوری مشخص شد. به بیان دیگر، این دوازده کد در قالب شش بخش اصلی شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، مقوله محوری، راهبردها و پیامدها دسته‌بندی شدند. تمامی این دسته‌بندی‌ها و کدهای مربوط به آن‌ها از طریق گراف‌های استخراج‌شده از نرم‌افزار اطلس تی‌آی (شکل‌های ۱ تا ۶) به‌صورت بصری نمایش داده شدند. الگوی مفهومی و نظریه نهایی حاصل از این تحلیل در شکل ۷ نمایش داده شده است، که چارچوب نظری پژوهش را با تکیه بر داده‌های به‌دست‌آمده ارائه می‌کند.

جدول ۴: نمونه‌ای از اجرای مرحله کدگذاری باز

کد باز	کد اولیه	متن مصاحبه
مشارکت جوامع محلی در خط‌مشی‌گذاری	دعوت از نمایندگان محلی در تصمیم‌گیری‌ها	دعوت از نمایندگان جوامع محلی در فرایندهای تصمیم‌گیری مربوط به گردشگری و حفاظت از محیط‌زیست نه تنها به تقویت همکاری‌ها کمک می‌کند، بلکه باعث می‌شود سیاست‌ها و راهبردهای اجرایی با توجه به نیازها و اولویت‌های واقعی منطقه تدوین شود.
	احترام به اولویت‌های جوامع محلی	احترام به اولویت‌ها و خواسته‌های جوامع محلی در طراحی پروژه‌های گردشگری به حفظ هویت فرهنگی و اجتماعی این جوامع کمک می‌کند. پس، مشارکت محلی در همه مراحل تصمیم‌گیری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.
	شفاف‌سازی روند خط‌مشی‌گذاری	شفاف‌سازی فرایندهای خط‌مشی‌گذاری در حوزه گردشگری و حفاظت محیط‌زیست باعث افزایش اعتماد عمومی و مشارکت بیشتر مردم در برنامه‌های حفاظتی می‌شود. این شفافیت به شکل‌گیری روابط سالم و مبتنی بر همکاری کمک می‌کند.

تقویت می‌کند. همچنین، توسعه اکوتوریسم و جذب گردشگران مسئولیت‌پذیر، با ترویج فرهنگ حفاظت، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و انتقال میراث طبیعی، پایداری محیط‌زیست و حفظ تنوع زیستی را ممکن می‌سازد. شرایط علی پایه‌ای ضروری برای مدیریت منابع طبیعی و ارتقای امنیت محیط‌زیست در گردشگری پایدار است (شکل ۱).

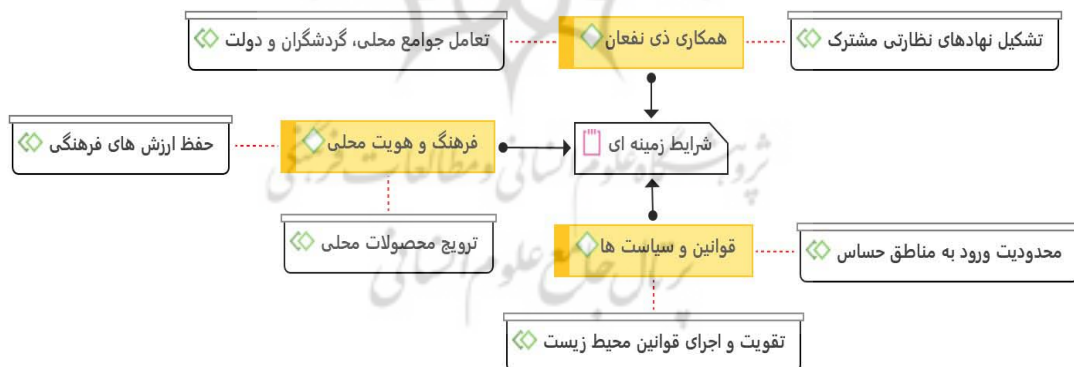
شرایط علی عواملی هستند که در شکل‌گیری، توسعه و حفاظت از منابع طبیعی و گردشگری پایدار نقش دارند. در این پژوهش، «آگاهی و آموزش محیط‌زیست»، «توسعه گردشگری پایدار» و «امنیت محیط‌زیست» به‌عنوان شرایط علی شناسایی شدند. آموزش جوامع محلی و گردشگران، از طریق افزایش آگاهی و حساسیت محیط‌زیست، رفتارهای مسئولانه و حفاظت از منابع را

شکل ۱: گراف شرایط محلی (مستخرج از نرم افزار اطلس تی آی)

و سیاست ها، با ایجاد چارچوب های قانونی، حفاظت از محیط زیست را تضمین می کنند. فرهنگ و هویت محلی، با ترویج ارزش های فرهنگی و محصولات بومی، ارتباط پایدار میان گردشگران و جوامع محلی را تقویت می کند. شرایط زمینه ای بستر لازم برای اجرای موفق راهبردهای حفاظتی و توسعه پایدار گردشگری را فراهم می کند (شکل ۲).

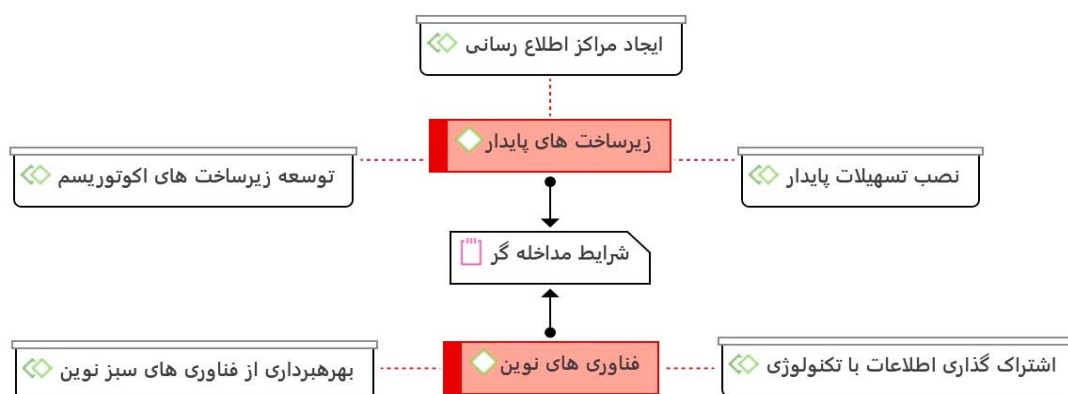
شرایط زمینه ای به عواملی اطلاق می شود که به منزله پیش نیازهای ضروری برای موفقیت در حفاظت از منابع طبیعی و توسعه گردشگری پایدار عمل می کنند. در این پژوهش، سه عامل اصلی «همکاری ذی نفعان»، «قوانین و سیاست ها» و «فرهنگ و هویت محلی» به عنوان شرایط زمینه ای شناسایی شدند. همکاری مؤثر میان جوامع محلی، گردشگران، دولت و دیگر ذی نفعان زمینه ساز مدیریت یکپارچه منابع طبیعی است. قوانین

شکل ۲: گراف شرایط زمینه ای (مستخرج از نرم افزار اطلس تی آی)

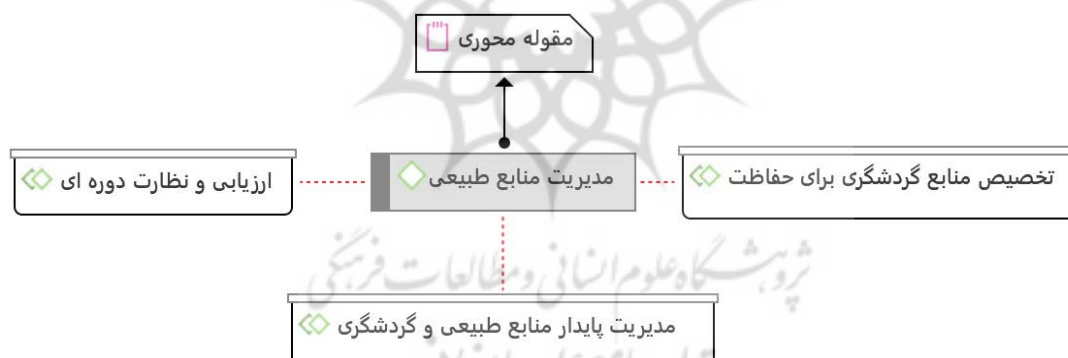
منابع و نظارت بر گردشگران کمک می کنند. همچنین، توسعه زیرساخت های پایدار در اکوتوریسم، از جمله تسهیلات سبز و مراکز اطلاع رسانی، نه تنها تجربه گردشگران را بهبود می بخشد بلکه در حفاظت از محیط زیست نیز مؤثر است. این شرایط، با فراهم کردن ابزارها و منابع ضروری، نقش مهمی در تحقق اهداف محیط زیستی و توسعه گردشگری پایدار دارد (شکل ۳).

شرایط مداخله گر به عواملی گفته می شود که در حفاظت از منابع طبیعی و توسعه گردشگری پایدار تأثیر مستقیم دارند، به ویژه زمانی که برای بهبود شرایط موجود به کار گرفته شوند. در این پژوهش، دو عامل اصلی «فناوری های نوین» و «زیرساخت های پایدار» به عنوان شرایط مداخله گر شناسایی شده اند. فناوری های نوین، مانند سیستم های مدیریت هوشمند منابع و ابزارهای دیجیتال، به بهبود مدیریت

شکل ۳: گراف شرایط مداخله گر (مستخرج از نرم افزار اطلس تی‌آی)

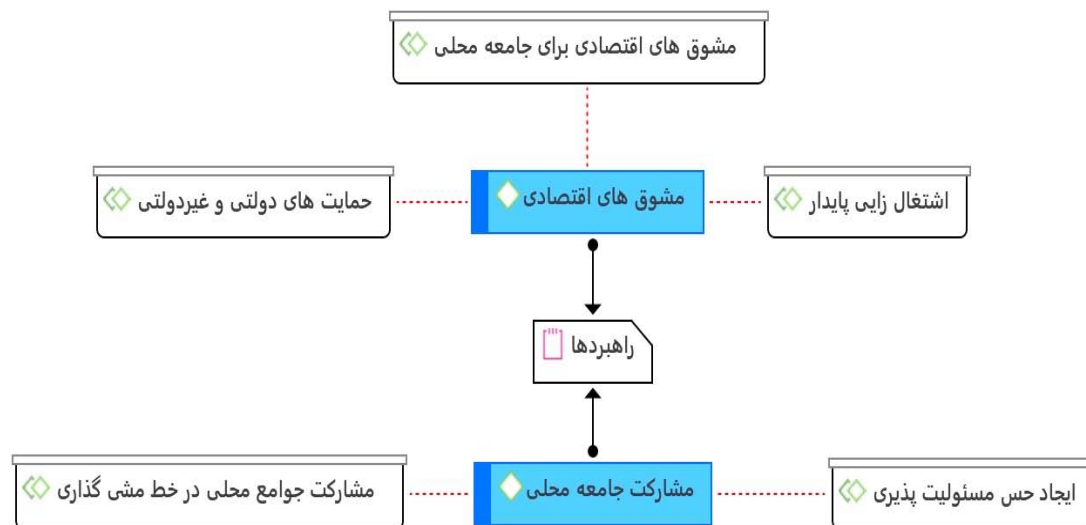
مقوله محوری این پژوهش «مدیریت منابع طبیعی» است که نقش اصلی در ایجاد تعادل میان حفاظت محیط زیست و توسعه گردشگری پایدار دارد. این مقوله شامل راهبردها و اقدامات مدیریتی است که به بهره‌برداری مسئولانه و پایدار از منابع طبیعی کمک می‌کند. مدیریت پایدار منابع طبیعی و گردشگری، تخصیص منابع برای حفاظت، و نظارت بر وضعیت منابع از مؤلفه‌های کلیدی آن است. این اقدامات به‌طور مؤثر اطمینان می‌دهند که گردشگری در راستای حفاظت و بهبود محیط زیست عمل کند. در نهایت، مدیریت منابع طبیعی، با ایجاد هماهنگی میان نیازهای اقتصادی و اجتماعی و محیط زیستی، به تحقق اهداف توسعه پایدار و تقویت پایداری گردشگری کمک می‌کند (شکل ۴).

شکل ۴: گراف مقوله محوی (مستخرج از نرم افزار اطلس تی‌آی)

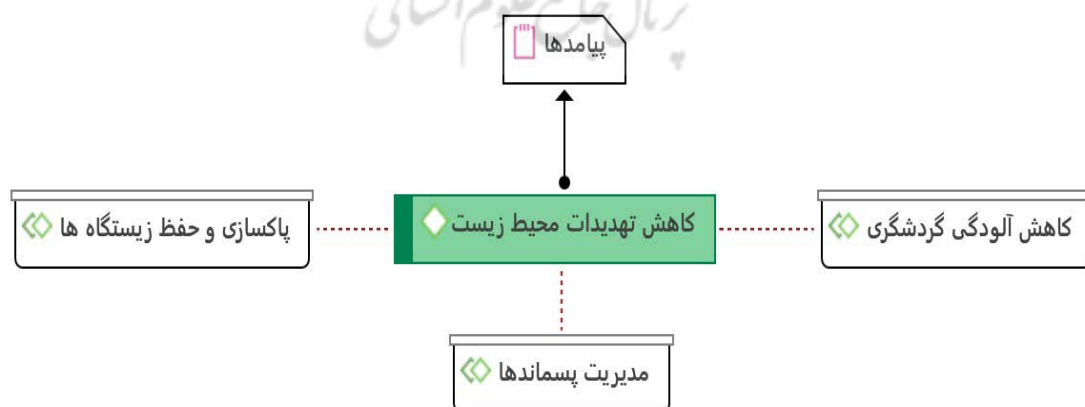
می‌شوند. مشوق‌های اقتصادی، مانند اشتغال‌زایی و حمایت‌های دولتی و مالی، انگیزه‌های قوی برای مشارکت فعال در حفاظت از محیط زیست ایجاد می‌کنند. این مشوق‌ها باعث تقویت همکاری‌های محلی و ارتقای کیفیت زندگی جوامع می‌شوند و به توسعه اقتصادی پایدار کمک می‌کنند. این راهبردها، از طریق تأمین منابع مالی و اجتماعی، تعاملات مثبت میان گردشگران و محیط زیست را تقویت و به پایداری گردشگری و حفاظت از منابع طبیعی کمک می‌کنند (شکل ۵).

راهبردهای شناسایی شده در این پژوهش شامل «مشارکت جامعه محلی» و «مشوق‌های اقتصادی» است که به تقویت حفاظت از منابع طبیعی و توسعه گردشگری پایدار کمک می‌کند. مشارکت جوامع محلی در تصمیم‌سازی‌ها، از طریق ایجاد احساس مسئولیت‌پذیری و مشارکت در فعالیت‌های حفاظتی، بستر مناسبی برای هم‌راستایی نیازهای محیط زیستی و اجتماعی فراهم می‌آورد. جوامع محلی نه تنها از مزایای اقتصادی گردشگری بهره می‌برند، بلکه محافظان منابع طبیعی نیز شناخته

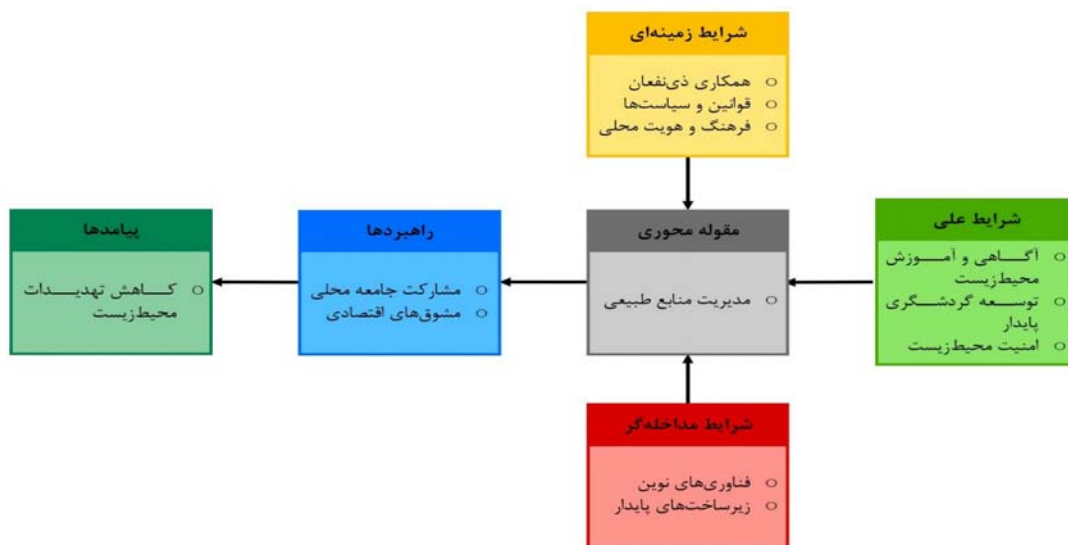

شکل ۵: گراف راهبردها (مستخرج از نرم افزار اطلس تی آی)

پیامدهای اقدامات مرتبط با امنیت محیط زیست و مشارکت جوامع محلی در حفاظت از منابع طبیعی در گردشگری شامل «کاهش تهدیدات محیط زیست» است که هدف نهایی این فرایندها به شمار می آید. این پیامد به ویژه در مدیریت پسماندها، کاهش آلودگی ناشی از گردشگری و حفظ زیستگاهها مشهود است. مدیریت مؤثر منابع طبیعی و اجرای راهبردهای حفاظتی نه تنها آثار منفی گردشگری را کاهش می دهد، تهدیدات محیط زیست مانند آلودگی هوا و تخریب زیستگاهها را نیز به طور چشمگیری کم می کند. همچنین، مشارکت جوامع محلی در فرایندهای مدیریتی موجب بهبود شرایط محیط زیست و ایجاد محیطی سالم تر برای گونه های بومی و گردشگران می شود. این مشارکت در نهایت به ارتقای کیفیت و پایداری محیط زیست کمک می کند و به تداوم گردشگری پایدار و بهبود کیفیت زندگی جوامع محلی منجر می شود. در نتیجه، کاهش تهدیدات محیط زیست از طریق مشارکت مؤثر همزمان به ارتقای سلامت محیط و افزایش مزایای اقتصادی و اجتماعی برای جوامع محلی کمک می کند (شکل ۶).

شکل ۶: گراف پیامدها (مستخرج از نرم افزار اطلس تی آی)

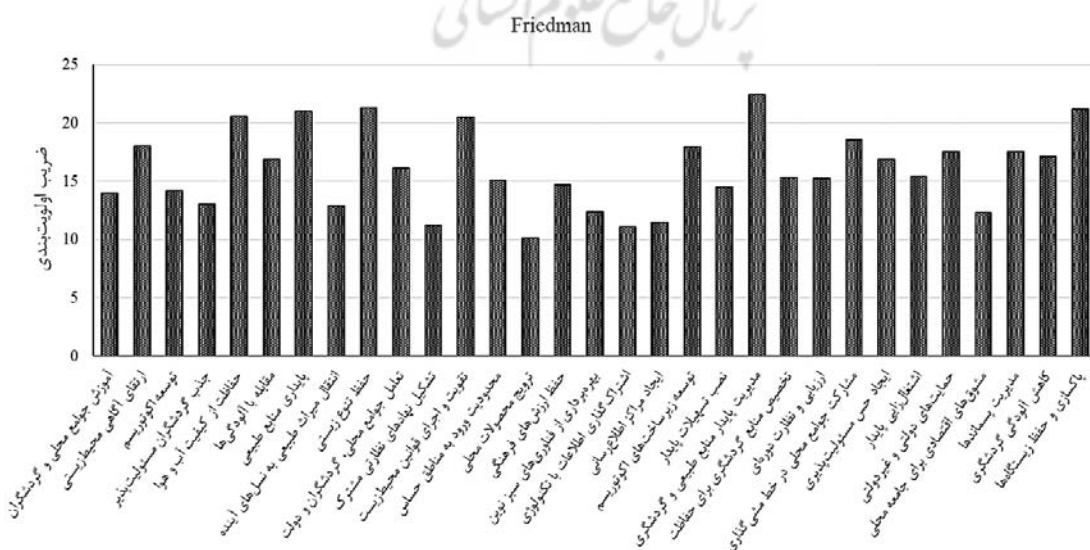
شکل ۷: الگوی مفهومی به‌دست آمده از رویکرد نظریه داده بنیاد

توصیف یافته‌های کمی

اهمیت آن‌ها در میان جامعه هدف مشخص شده است. این تحلیل به شفاف‌سازی دیدگاه‌ها و اولویت‌های مشارکت‌کنندگان کمک می‌کند و ابزار معتبری برای تصمیم‌گیری‌های سیاستی فراهم می‌آورد. شکل ۸ نتایج الگوریتم RReliefF را ارائه می‌دهد که وزن نسبی متغیرها را بر اساس اثرگذاری آن‌ها بر پیامدهای موردنظر بررسی می‌کند. این نتایج، با مقایسه نزدیکی نمونه‌ها و ارزیابی تأثیر ویژگی‌ها بر تمایز داده‌ها، به تأیید و تقویت یافته‌های مرحله کیفی و آزمون فریدمن پرداخته است. یافته‌های به‌دست‌آمده از این مراحل مبنای استواری برای استنتاجات نهایی پژوهش فراهم کرده است.

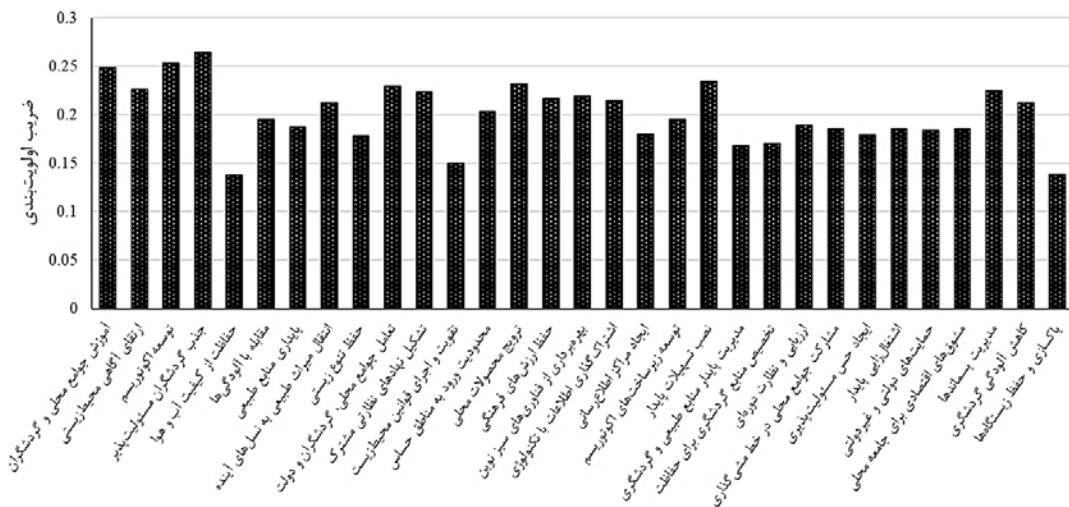
در این بخش از پژوهش، یافته‌های به‌دست‌آمده از بررسی کیفی در دو مرحله تجزیه و تحلیل شد. ابتدا، از آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی و شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر حفاظت از منابع طبیعی و توسعه گردشگری پایدار استفاده شد. سپس، از الگوریتم RReliefF برای ارزیابی وزن و اهمیت متغیرهای شناسایی‌شده در چارچوب داده‌های کمی بهره گرفته شد.

شکل ۸ نتایج این دو تحلیل را به‌صورت بصری ارائه می‌دهد. شکل ۸ الف خروجی آزمون فریدمن را نشان می‌دهد که در آن رتبه‌بندی متغیرها بر اساس

RReliefF

ب

شکل ۸: نمودار کدهای محوری منتخب از بررسی کمی. الف) آزمون فریدمن، ب) الگوریتم RReliefF

به عنوان عوامل اصلی برای آغاز و هدایت فرایندهای پایداری شناسایی شده اند. شرایط زمینه ای نیز امکان اجرای موفقیت آمیز راهبردها را فراهم می کنند. این تحلیل بیانگر آن است که تأثیرات عملی و واقعی این عوامل در دستیابی به اهداف الگوسازی نقشی کلیدی دارد.

برای مقایسه نتایج دو رویکرد کمی (آزمون فریدمن و الگوریتم RReliefF)، از آزمون تی جفت شده در نرم افزار اسپاس اس استفاده شد. این آزمون به بررسی معناداری اختلاف میانگین های دو مجموعه داده مرتبط می پردازد. جدول ۵ نتایج این مقایسه را نمایش می دهد. مطابق این جدول، تحلیل آماری نشان می دهد که اختلاف میان نتایج دو رویکرد کمی در سطح احتمال ۱ درصد ($p\text{-value} < 0.01$) معنادار است. این یافته بیانگر تفاوت قابل توجه در دیدگاه ها و اولویت هایی است که از طریق هر رویکرد شناسایی شده اند. معناداری این تفاوت ها ممکن است به تفاوت در منطق و روش شناسی دو ابزار تحلیل مربوط باشد. در حالی که آزمون فریدمن بر رتبه بندی متغیرها توسط شرکت کنندگان تأکید دارد، الگوریتم RReliefF از یک روش یادگیری ماشینی برای ارزیابی وزن متغیرها در داده های پیچیده استفاده می کند. تأیید معناداری این اختلاف ها نشان دهنده توانایی مکمل این دو روش در درک عمیق تر روابط میان عوامل مختلف است.

مطابق با شکل ۸ الف، آزمون فریدمن نشان می دهد که شرکت کنندگان در پژوهش اولویت بیشتری به مدیریت پایداری منابع طبیعی و گردشگری، پاک سازی زیستگاه ها، حفظ تنوع زیستی، پایداری منابع طبیعی، حفاظت از کیفیت آب و هوا و تقویت قوانین محیط زیست داده اند. این کدها عمدتاً بر ترجیحات ذهنی و ادراک اولویت ها تأکید دارند. از سوی دیگر، مطابق با شکل ۸ ب نتایج الگوریتم RReliefF بر عوامل عملی تر مانند جذب گردشگران مسئولیت پذیر، توسعه اکوتوریسم، آموزش جوامع محلی و گردشگران و نصب تسهیلات پایداری متمرکز است. این تفاوت نشان دهنده مکمل بودن این دو روش است؛ زیرا یکی به ترجیحات ذهنی و دیگری به تأثیرات عملی در شرایط واقعی توجه دارد و بدین ترتیب، تصویری جامع از عوامل کلیدی برای دستیابی به اهداف پژوهش ارائه می دهند.

آزمون فریدمن و الگوریتم RReliefF هر یک جنبه های متفاوتی از اهمیت عوامل مؤثر را برجسته می کنند. آزمون فریدمن نشان می دهد که مقوله محوری و پیامدها از دیدگاه نظری و مفهومی بیشترین اهمیت را دارند. مقوله محوری عاملی کلیدی برای مدیریت منابع طبیعی و حفظ توازن میان توسعه گردشگری و حفاظت از محیط زیست شناخته می شود. پیامدها نیز اهمیت مثبت اجرای راهبردها را بازتاب می دهند. از سوی دیگر، الگوریتم RReliefF نشان می دهد که شرایط علی و زمینه ای بیشترین تأثیر را در الگو دارند. شرایط علی

جدول ۵: مقایسه معناداری اختلاف بین نتایج آزمون فریدمن و الگوریتم RReliefF

	Std. Deviation	Std. Error Mean	df	Sig. (2-tailed)
RReliefF - Friedman	3.41	0.61	30	0.00

نتیجه گیری

نتایج این پژوهش، با استفاده از روش نظریه داده بنیاد و تحلیل های کمی مبتنی بر آزمون فریدمن و الگوریتم RReliefF، نمایشی جامع از عوامل مؤثر در الگوسازی حفاظت از منابع طبیعی در گردشگری و ارتباط آن با امنیت زیست محیطی و مشارکت جوامع محلی ارائه می دهد. در این تحلیل ها، مقوله های کلیدی مانند مدیریت منابع طبیعی، امنیت محیط زیست و مشارکت جوامع محلی به عنوان ارکان اصلی توسعه گردشگری پایدار شناسایی شدند. بر اساس یافته های کیفی، شرایط علی مانند آگاهی و آموزش زیست محیطی و توسعه اکوتوریسم و همچنین شرایط زمینه ای، مانند همکاری ذی نفعان و قوانین و سیاست ها، به عنوان پیش نیازهای موفقیت در حفظ منابع طبیعی و پایداری گردشگری به ویژه در مناطقی با حساسیت محیط زیست برجسته اند.

یافته های آزمون فریدمن تأکید بر مقوله های نظری و مفهومی همچون مدیریت پایدار منابع طبیعی و گردشگری و پاکسازی و حفظ زیستگاه دارند، درحالی که نتایج الگوریتم RReliefF به عواملی عملی تر چون جذب گردشگران مسئولیت پذیر و توسعه زیرساخت های پایدار می پردازد. این تضاد و تکمیل پذیری بین تحلیل های کیفی و کمی تأکید می کند که دستیابی به توسعه پایدار گردشگری نیازمند توجه به هر دو بعد نظری و عملی است. این پژوهش نشان می دهد که برای موفقیت در الگوسازی حفاظت از منابع طبیعی لازم است راهبردهای مدیریتی نه تنها بر اساس اصول علمی و آموزشی طراحی شوند، بلکه تأثیرات عملی و واقعی آن ها در محیط های گردشگری نیز در نظر گرفته شود. مقایسه یافته های این پژوهش با مطالعات مشابه نشان می دهد که تأکید بر مشارکت جوامع محلی و تأمین امنیت محیط زیست، به عنوان عوامل کلیدی در مدیریت پایدار گردشگری، در بسیاری از پژوهش های پیشین نیز مورد توجه قرار گرفته است. باین حال، نتایج این پژوهش فراتر رفته است و نشان می دهد که

تلفیق هم زمان این دو عامل در یک چارچوب مدیریتی منسجم تأثیری چشمگیر در موفقیت راهبردهای حفاظتی منابع طبیعی دارد. برخلاف برخی پژوهش ها که تمرکز خود را صرفاً بر ابعاد اقتصادی گردشگری پایدار معطوف کرده اند، این پژوهش بر ایجاد تعادلی اصولی میان حفاظت از محیط زیست و تأمین منافع اقتصادی جوامع محلی تأکید دارد و نشان می دهد که چنین رویکردی نه تنها موجب پایداری منابع طبیعی می شود، بلکه زمینه ساز توسعه اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی در بلندمدت خواهد بود.

علل این یافته ها را می توان در تفاوت های جغرافیایی، سیاست های مدیریتی و میزان آگاهی جوامع محلی ریشه یابی کرد. اگر در منطقه ای آموزش های محیط زیستی به طور گسترده ارائه شود، سطح مشارکت جوامع محلی در حفاظت از منابع طبیعی افزایش می یابد، در نتیجه تأثیرات منفی گردشگری کاهش می یابد. افزون بر این، نتایج پژوهش نشان می دهد که وجود قوانین حمایتی و اجرای سیاست های تشویقی در راستای توسعه اکوتوریسم نقشی تعیین کننده در کاهش تخریب محیط زیست ایفا می کند. این مسئله بیانگر آن است که هم افزایی بین آگاهی محیط زیست، سیاست گذاری کارآمد و مشارکت فعال جوامع محلی به شکل گیری الگوی موفق از مدیریت پایدار گردشگری می انجامد.

بنابراین پیشنهاد می شود، برای ارتقای رفتار مسئولانه در میان گردشگران و جوامع محلی برای مدیریت منابع طبیعی، برنامه های آموزشی گسترده ای برای جوامع محلی و گردشگران در راستای آشنایی با اصول اکوتوریسم و حفظ منابع طبیعی اجرا شود. همچنین، سیاست گذاران باید بر توسعه اکوتوریسم تمرکز کنند و زمینه های لازم را برای جذب گردشگران مسئولیت پذیر فراهم آورند. این توسعه باید به گونه ای طراحی شود که نه تنها از نظر اقتصادی سودآور باشد، بلکه آسیب های محیط زیست را به حداقل برساند و باعث تقویت پایداری منابع طبیعی شود. برای تقویت مشارکت جوامع محلی در فرایندهای

(مطالعه موردی: کلانشهر تبریز). جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۶(۸۰)، ۹۸-۸۳. <https://doi.org/10.22034/gp.2021.45212.2813>

تولایی، سیمین، سلیمانی، محمد، جهانی دولتاباد، رحمان و جهانی دولت آباد، اسماعیل (۱۳۹۶). نقش مشارکت جوامع محلی در صنعت گردشگری پایدار (مطالعه موردی: سرعین). پژوهش های جغرافیای انسانی، ۴۹(۱)، ۹۵-۱۱۳. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2017.53814>

حبیبی، آرش (۱۴۰۱). کتاب آموزش SPSS. تهران: انتشارات نارون. برگرفته از سایت : <https://parsmodir.com>

حسن زاده، فریبا (۱۳۹۴). گردشگری سبز، محیط زیست و توسعه پایدار. جغرافیایی فضای گردشگری، ۴(۱۴)، ۳۹-۴۷. <https://sid.ir/paper/214377/fa>

شفیعی ثابت، ناصر و هراتی فرد، سعیده (۱۳۹۸). توانمندسازی ذینفعان محلی برای مشارکت در توسعه پایدار گردشگری با نقش میانجی اثرات ادراک شده از گردشگری. برنامه ریزی و توسعه گردشگری، ۸(۲۹)، ۷۱-۹۰. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2019.15957.3016>

عابدی سروسستانی، احمد (۱۴۰۰). روش های مدیریت تعارض با جوامع محلی از دیدگاه مأموران یگان حفاظت از منابع طبیعی استان گلستان. تحقیقات حمایت و حفاظت جنگل ها و مراتع ایران، ۱۹(۱)، ۱۴۱-۱۵۵. <https://doi.org/10.22092/ijfrpr.2021.354062.1474>

فتاحی، ناصر، ابراهیمی جمنانی، لیلا، بزرگمهر، کیا و حق زاد، آمنه (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان و گردشگران به منظور حفاظت از محیط زیست (مطالعه موردی: شهرستان محمودآباد). فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، ۹(۳۵)، ۴۷-۶۸. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22518827.1399.9.35.4.5>

نوروزی، اصغر و جفتا، منیژه (۱۳۹۹). بررسی نقش زنان عشایر در حفظ و احیاء منابع طبیعی (مطالعه موردی: شهرستان چرام). پژوهش نامه زنان، ۱۱(۳۴)، ۱۵۷-۱۷۷. <https://doi.org/10.30465/ws.2021.21481.2419>

مدیریتی نیز ایجاد مشوق های اقتصادی از قبیل اشتغال زایی و حمایت های مالی ضروری است. این مشوق ها همچون محرک هایی برای تقویت همکاری و بهبود شرایط اقتصادی و محیط زیست عمل می کنند.

منابع فارسی که معادل لاتین آن در فهرست منابع آمده است:

اقبال مقدم، رویا، سعیده زرآبادی، زهرا و ذبیحی، حسین (۱۴۰۳). گردشگری خلاق در بافت های تاریخی با رویکرد کسب و کارهای نوپا (مورد پژوهشی: شهر رشت). گردشگری و توسعه، ۱۳(۳)، ۱۹-۳۵. <https://doi.org/10.22034/jtd.2024.417320.2829>

اکبرزاده، پیمان، کابلی، سیدحسن و رجبی، محمدرضا (۱۳۹۸). نقش توانمندسازی جوامع محلی در مدیریت پایدار منابع طبیعی (مطالعه موردی: حوزه رامه شهرستان آرادان). نگرش های نو در جغرافیای انسانی (جغرافیای انسانی)، ۱۲(۱)، ۵۷۳-۵۹۴. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1398.12.1.30.8>

اکیا، آرزو، ولی پور، احمد و مرادی، سهراب (۱۴۰۳). نقش زنان روستایی در مدیریت، حفاظت و بهره برداری منابع طبیعی (بررسی موردی: منطقه چهارزبر، کرمانشاه). پژوهش و توسعه جنگل، ۱۰(۱)، ۷۳-۹۳. <https://doi.org/10.30466/jfrd.2023.54857.1689>

بادکو، بهروز، قاسمی سیانی، محمد و حسینی، سابق (۱۴۰۰). تأثیر گردشگری اجتماع-محور بر توسعه جوامع روستایی از دیدگاه جامعه محلی مورد مطالعه: روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه. مطالعات اجتماعی گردشگری، ۹(۱۸)، ۲۰۵-۲۳۰. <https://doi.org/10.52547/journalitor.36164.9.18.0>

ترک، لیدا و یاراحمدی، علی محمد (۱۳۹۸). توسعه بدون برنامه گردشگری و تأثیر آن بر محیط زیست دریاچه ها. مدیریت مخاطرات محیطی، ۶(۱)، ۸۳-۹۵. <https://doi.org/10.22059/jhsci.2019.279990.463>

تقی زادفانید، ابوالقاسم و مقنی جانسوز، منیر (۱۴۰۱). بررسی رابطه مشارکت مردم و توسعه گردشگری

- 15188-15193. <https://doi.org/10.1073/pnas.0702098104>
- Chan, J. K. L., Marzuki, K. M., & Mohtar, T. M. (2021). Local community participation and responsible tourism practices in ecotourism destination: A case of lower Kinabatangan, Sabah. *Sustainability*, 13(23), 13302. <https://doi.org/10.3390/su132313302>
- Charmaz, K. (2014). Constructing grounded theory (introducing qualitative methods series). Constr. grounded theory. Retrieved from <https://www.amazon.com>
- Conover, W. J. (1999). Practical nonparametric statistics (Vol. 350). John Wiley & Sons. Retrieved from <https://www.amazon.com>
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. Sage publications. Retrieved from <https://edge.sagepub.com/>
- Dawadi, S., Shrestha, S., & Giri, R. A. (2021). Mixed-methods research: A discussion on its types, challenges, and criticisms. *Journal of Practical Studies in Education*, 2(2), 25-36. <https://doi.org/10.46809/jpse.v2i2.20>
- Eghbal Moghaddam, R., Zarabadi, Z. S., & Zabihi, H. (2024). Designing the model of drivers for the development of creative tourism in historical contexts with the approach of start-up businesses (case study: Rasht city). *Tourism and Development*, 13(3), 19-35. <https://doi.org/10.22034/jtd.2024.417320.2829> [In Persian]
- Fattahi, N., Ebrahimi Jamanani, L., Bozorgmehr, K., & Haghzad, A. (2020). Factors affecting citizen and tourist participation in environmental conservation (Case study: Mahmoudabad County). *Geographic Space of Tourism*, 9(35), 47-68. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22518827.1399.9.35.4.5> [In Persian]
- Abedi Sarvestani, A. (2021). Perceptions of the agents of the natural resources protection unit of Golestan province about management methods of conflict with local communities. *Research on Forest and Rangeland Protection*, 19(1), 141-155. <https://doi.org/10.22092/ijfrpr.2021.354062.1474> [In Persian]
- Akbarzadeh, P., Kaboli, S. H., & Rajabi, M. (2019). The role of local community empowerment in sustainable natural resource management (Case study: Rameh region, Aradan County). *New Perspectives in Human Geography*, 12(1), 573-594. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1398.12.1.30.8> [In Persian]
- Akia, A., Valipour, A., & Moradi, S. (2024). The role of rural women in management, conservation and utilization of natural resources (Case study: Chahar-Zebar region, Kermanshah). *Forest Research and Development*, 10(1), 73-93. <https://doi.org/10.30466/jfrd.2023.54857.1689> [In Persian]
- Badkoo, B., Ghasemi Siani, M., & Hosseini, S. (2021). The impact of community-based tourism on rural community development from the perspective of local society (Case study: Target villages for tourism in Paveh County). *Social Studies of Tourism*, 9(18), 205-230. <https://doi.org/10.52547/journalitor.36164.9.18.0> [In Persian]
- Baloch, Q. B., Shah, S. N., Iqbal, N., Sheeraz, M., Asadullah, M., Mahar, S., & Khan, A. U. (2023). Impact of tourism development upon environmental sustainability: a suggested framework for sustainable ecotourism. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(3), 5917-5930. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-22496-w>
- Berkes, F. (2007). Community-based conservation in a globalized world. *Proceedings of the National academy of sciences*, 104(39),

- 2(6), 377-384. <https://doi.org/10.58860/ijsh.v2i6.63>
- Ling, F., Da, C., Shan, G., Yongzhi, W., & Chengcai, T. (2019). Responding to global warming: Mitigation policies and actions of stakeholders in China's tourism industry. *Journal of Resources and Ecology*, 10(1), 94-103. <https://doi.org/10.5814/j.issn.1674-764x.2019.01.012>
- Mariyam, S., Satria, A. P., & Samsudin, M. (2023). Community Participation in the Prevention of Environmental Damage: Forms and Challenges. *Administrative and Environmental Law Review*, 4(2), 107-118. <https://doi.org/10.25041/aclr.v4i2.2992>
- Norouzi, A., & Jafta, M. (2020). Investigating the Role of Nomad Women in the Preservation and Restoration of Natural Resources (A Case Study of Choram County). *Women Studies*, 11(34), 157-177. <https://doi.org/10.30465/ws.2021.21481.2419> [In Persian]
- Pane, P. (2024). New Models for the Development of Sustainable Tourism: Encouraging the Participation of Local Communities. *Perspective Politice*, 17, 141. <https://doi.org/10.25019/perspol/24.17.0.14>
- Phuong, N. T. M., Van Song, N., & Quang, T. X. (2020). Factors affecting community-based tourism development and environmental protection: Practical study in Vietnam. *Journal of Environmental Protection*, 11(02), 124. <https://doi.org/10.4236/jep.2020.112009>
- Pulido-Fernández, J. I., Cárdenas-García, P. J., & Espinosa-Pulido, J. A. (2019). Does environmental sustainability contribute to tourism growth? An analysis at the country level. *Journal of cleaner production*, 213, 309-319. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.12.151>
- Ghaderi, Z., Shahabi, E., Fennell, D., & Khoshkam, M. (2022). Increasing community environmental awareness, participation in conservation, and livelihood enhancement through tourism. *Local Environment*, 27(5), 605-621. <https://doi.org/10.1080/13549839.2022.2048812>
- Global Sustainable Tourism Council. (2024). *A Policy Framework for Sustainable Tourism*. Retrieved from <https://www.gstcouncil.org>
- Guzel, A. E., & Okumus, İ. (2020). Revisiting the pollution haven hypothesis in ASEAN-5 countries: new insights from panel data analysis. *Environmental Science and Pollution Research*, 27, 18157-18167. <https://doi.org/10.1007/s11356-020-08317-y>
- Haag, F., & Hajdu, F. (2005). Perspectives on local environmental security, exemplified by a rural South African village. *Environmental management*, 36, 483-494. <https://doi.org/10.1007/s00267-004-0052-7>
- Habibi, A. (2022). SPSS training book. Tehran: Narvan Publications. Retrieved from <https://parsmodir.com> [In Persian]
- Hassanzadeh, F. (2015). Green tourism, environment, and sustainable development. *Geographic Space of Tourism*, 4(14), 39-47. <https://sid.ir/paper/214377/fa> [In Persian]
- Jupiter, S. D., Cohen, P. J., Weeks, R., Tawake, A., & Govan, H. (2014). Locally-managed marine areas: multiple objectives and diverse strategies. *Pacific Conservation Biology*, 20(2), 165-179. <https://doi.org/10.1071/PC140165>
- Laksmi, P. A. S., Arjawa, I. G. W., & Pulawan, I. M. (2023). Community Participation to Improve Tourism Industry Performance: A Case Study in Mandalika Lombok Tourist Area. *International Journal of Social Health*,

- Tien, N. H., Viet, P. Q., Duc, N. M., & Tam, V. T. (2021). Sustainability of tourism development in Vietnam's coastal provinces. *World Review of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 17(5), 579-598. <https://doi.org/10.1504/WREMSD.2021.117443>
- Tork, L., & Yar Ahmadi, A. (2019). Unplanned tourism development and its impact on lake environments. *Environmental Hazard Management*, 6(1), 83-95. <https://doi.org/10.22059/jhsci.2019.279990.463> [In Persian]
- Turner, C., & Astin, F. (2021). Grounded theory: what makes a grounded theory study?. *European Journal of Cardiovascular Nursing*, 20(3), 285-289. <https://doi.org/10.1093/eurjcn/zvaa034>
- UNWTO (2022). Sustainable Development - UN Tourism Organization Guidelines for Sustainable Tourism Development. Retrieved from <https://www.unwto.org/sustainable-development>.
- UNWTO. (2005). Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers. *United Nations World Tourism Organization*. Retrieved from <https://www.unwto.org/sustainable-development>.
- UNWTO. (2025). Sustainable Development - UN Tourism. Retrieved from <https://www.unwto.org/sustainable-development>.
- Velasco, L. V. (2020). Participación de la comunidad receptora en la preservación de los recursos turísticos naturales. *Boletín científico de las ciencias económico administrativas del icea*, 9(17), 40-48. <https://doi.org/10.29057/icea.v9i17.6711>
- Wiratno, W., Withaningsih, S., Gunawan, B., & Iskandar, J. (2022). Ecotourism as a resource Rakhshan, M., Mahmoudi, H., Abdoli, A., Veisi, H., & Babgir, S. (2023). The interaction of local people and natural area in Haraz drainage basin; Case study: Ab-e Ask village. *Frontiers in Water*, 4, 949691. <https://doi.org/10.3389/frwa.2022.949691>
- Shafiee Sabet, N., & Heratifard, S. (2019). Empowering local stakeholders for participation in sustainable tourism development with the mediating role of perceived tourism impacts. *Tourism Planning and Development*, 8(29), 71-90. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2019.15957.3016> [In Persian]
- Simo-Kengne, B. D. (2022). Tourism growth and environmental sustainability: trade-off or convergence?. *Environment, Development and Sustainability*, 24(6), 8115-8144. <https://doi.org/10.1007/s10668-021-01775-5>
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of qualitative research techniques. Retrieved from <https://citeseerx.ist.psu.edu/>
- Taghizadfanid, E., & Moghanni Jansouz, M. (2022). Investigating the Relationship between People's Participation and Tourism Development (Case study: Tabriz Metropolis). *Geography and Planning*, 26(80), 83-98. <https://doi.org/10.22034/gp.2021.45212.2813> [In Persian]
- Tavalaee, S., Soleimany, M., Jahani Dowlatabad, R., & Jahani Dowlatabad, A. (2017). The role of participation in sustainable tourism industry (Case study: Sarein). *Human Geography Research*, 49(1), 95-113. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2017.53814> [In Persian]
- The Development Institute (2022). *Environmental Security Program Overview*. Retrieved from <https://thedevin.org/environmental-security/>.

strategy from the perspective of community development and environmental protection?. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(4), 587-605. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1691566>

Zhong, L. S., & Li, P. (2014). Ecological risk assessment of tourism development in Awancang Wetland, Gansu Province. *Progress in Geography*, 33(11), 1444-1451

sharing strategy: Case study of community-based ecotourism at the Tangkahan Buffer Zone of Leuser National Park, Langkat District, North Sumatra, Indonesia. *Sustainability*, 14(6), 3399. <https://doi.org/10.3390/su14063399>

Zhang, Y., Xiao, X., Zheng, C., Xue, L., Guo, Y., & Wu, Q. (2020). Is tourism participation in protected areas the best livelihood

انجمن علمی گردشگری ایران

